

Sokół, Zofia

Działalność kobiet polskich na polu oświaty i nauki

Dzieje Najnowsze 32/4, 297-300

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Działalność kobiet polskich na polu oświaty i nauki

Organizatorem konferencji naukowej pod powyższym tytułem był Zakład Historii Wychowania przy Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w osobach: prof. dr hab. Doroty Zołądź-Strzelczyk i prof. dr hab. Wiesława Jamrożka. Obrady odbywały się w dniach 4-6 października 1999 r. w Zajączkowie, w zespole pałacowo-parkowym dawnej siedziby rodu Żółtowskich, obecnie Ośrodka Szkoleniowo-Wypoczynkowym Kuratorium Oświaty i Wychowania w Poznaniu.

Udział w konferencji zgłosiło 25 osób z różnych ośrodków naukowo-dydaktycznych w Polsce, uniwersytetów i wyższych szkół pedagogicznych z Bydgoszczy (2), Katowic (4), Lublina (2), Olsztyna (2), Poznania (9), Rzeszowa (4) i Szczecina (2). Wygłoszonych zostało 20 referatów, z pięcioma natomiast uczestnicy nie mogli się zapoznać z powodu nieobecności autorów, ale ich teksty wpłynęły do organizatorów i zostaną opublikowane w zbiorze materiałów posesyjnych. Zgodnie z programem referaty przygotowały zarówno autorki-kobiety (13) jak i autorzy-mężczyźni (12 wystąpień).

Obrady otworzył prof. dr hab. Wiesław Jamrozek, omówienia i podsumowania zaś dotychczasowego stanu badań nad pozycją kobiet w Polsce dokonał prof. dr hab. Zbyszko Morozik, wyodrębniając następujące kierunki: andropocentryczny — oceniający działalność kobiet z męskiego punktu widzenia; seksistowski — prowadzony przez feminizm, dostrzegający kobiety jako ofiary męskiej agresji i dyskryminacji; tworzący się trzeci kierunek badań — „poszukujący”, w którym widzi się kobiety jako podmiot działalności społecznej, ich miejsce w historiografii i szukanie własnej tożsamości. Podkreślił przy tym, że emancypacja kobiet jest faktem dokonany i nieodwracalny.

Referat przewodni, wprowadzający do tematyki konferencji, wygłosił prof. dr hab. Jan Hellwig (Poznań) pt. „Kobiety jako współtwórczynie dziejów wychowania w Polsce”, który zaakcentował, że wychowanie wynikało dawniej z naturalnej funkcji kobiety jako matki i opiekunki. Początkowo kobiety przekazywały swoje doświadczenia wychowawcze córkom lub wnuczkom ustnie, potem swoje uwagi i spostrzeżenia spisywały, by wreszcie zacząć ogłaszać dojrzałe publikacje. W ten sposób narodziły się kobiety-autorki, teoretyczki i badaczki wychowania, których liczebny i merytoryczny udział w nauce nie może być kwestionowany. Autor podał tu wiele przykładów: kilkadziesiąt nazwisk kobiet z trzech dzielnic rozbiorowych oraz ich dorobek naukowy w zakresie pedagogiki w XIX w. oraz dwudziestolecie międzywojennym.

Drugi dzień obrad, w czasie którego wygłoszono 16 referatów i kilkanaście osób zabierało głos w dyskusji, dotyczył problematyki historycznej i składał się z trzech części: okresu I Rzeczypospolitej, zaborów oraz dwudziestolecia międzywojennego, tematycznie zaś ogniskował się wokół udziału kobiet w ruchu oświatowym, kulturalnym, politycznym, w czasopiśmiennictwie i w rozwoju nauk pedagogicznych. Ukazano również sylwetki kobiet odnoszących wybitne osiągnięcia i sukcesy w wymienionych dziedzinach.

Otworzył go referat prof. dr hab. Doroty Zołądz-Strzelczyk (Poznań) pt.: „Przejawy działalności kobiet na polu oświaty w Polsce przedrozbiorowej”, w którym Autorka pokazała trudną drogę kobiet do samodzielności oraz przeszkody wynikające z uprzedzeń, stereotypów obyczajów, najtrudniejszych do pokonania. Omówiła wychowanie dziewcząt w domu staropolskim: szlacheckim i mieszczańskim, rolę matki jako wychowawczynie, ośrodki wychowania i kształcenia: klasztory, szkoły i pensje prywatne — francuskie i niemieckie. Przedstawiła również poglądy: Sebastiana Petrycego z Pilzna, Jana Amosa Komeńskiego, Jana Maksymiliana Fredry i innych pisarzy tego czasu wypowiadających się na temat kształcenia kobiet i ich roli w wychowywaniu nowego pokolenia.

Referat pt. „Działalność pedagogiczna średniowiecznych królowych Polski — Elżbiety Łokietkówny i Elżbiety Rakuszanki”, dotyczący czasów średniowiecza, wygłosił mgr Krzysztof Ratajczak (Poznań). Autor omówił w nim wychowanie obu królowych, które jak na swoje czasy odebrały staranne wykształcenie, funkcje polityczne, jakie pełniły, działalność kulturalną i oświatową ich dworów, stanowiących w tym czasie ośrodki kształcenia księżniczek, córek królewskich oraz dziewcząt z najwyższych warstw społecznych — magnatów i możnowładców nie tylko polskich, ale też pochodzących z państw ościennych.

Najwięcej referatów dotyczyło przełomu XIX i XX wieku, kiedy to pojawiły się pierwsze absolwentki uniwersytetów zagranicznych, a następnie Uniwersytetu Jagiellońskiego i Lwowskiego, w których od 1897 r. studiowały kobiety. Udział wykształconych kobiet w życiu społecznym wpłynął na powstanie wielu nowych zjawisk w oświacie, pedagogice, życiu kulturalnym, politycznym i naukowym, o czym mówili kolejni autorzy referatów.

Referat prof. dr hab. Krzysztofa Jakubiaka (Bydgoszcz) dotyczył „Polskiego czasopiśmiennictwa kobiecego dla matek z przełomu XIX i XX wieku oraz okresu II Rzeczypospolitej” jako instrumentu popularyzującego wiedzę pedagogiczną. Omówił kilkadziesiąt tytułów czasopism wydawanych w wielu ośrodkach, dotyczących wychowania dzieci do lat siedmiu. Redakcje czasopism skupiły wokół siebie znane nazwiska pedagogów i wychowawców, takich jak Aniela Szcówna, Barbara Zulińska, Ewaryst Estkowski, Edmund Bogdanowicz i wielu innych.

Następne dwa referaty związane były z Galicją i działalnością kobiet w Krakowie, Lwowie i Śląsku Cieszyńskim. Prof. dr hab. Wiesław Jamrożek (Poznań) w referacie pt.: „Kobiety polskie w galicyjskim ruchu oświatowym” omówił narastającą aktywność kobiet w Galicji, gdzie mimo swobód konstytucyjnych istniejące prawo do 1912 r. zabraniało kobietom udziału w życiu politycznym. Pomimo tych ograniczeń kobiety brały aktywny udział w czasopiśmiennictwie jako redaktorki, wydawczynie i autorki artykułów oraz w działalności wielu organizacji społecznych: Towarzystwie Szkół Ludowych (przy którym powołano Koło Pań), Towarzystwie Oświaty Ludowej, Towarzystwie Uniwersytetów Ludowych im. A. Mickiewicza, Stowarzyszeniu Pracy Kobiet, Kołach Kobiet Korony i Litwy, Stowarzyszeniu Kobiet Pracujących, Czytelnicach dla Kobiet i wiele innych. Omówił również formy edukacji: Wyższe Kursy dla Kobiet Adriana Baranieckiego, które ukończyło ponad trzy tysiące absolwentek, otwarte „wykłady wakacyjne” dla kobiet, odczyty i pogadanki organizowane przez kobiety dla kobiet.

ŻYCIE NAUKOWE

Drugi referat dr hab. Zofii Sokół (Rzeszów) pt. „Maria Wyslouchowca — galicyjska działaczka oświatowa, nauczycielka i redaktorka prasy dla ludu (1858-1905)” dotyczył działalności kobiety działającej na wielu płaszczyznach: w pedagogice, gdzie wprowadziła nowatorstwo dydaktyczne; w polityce — twórczyni ideologii i podstaw rozwoju ruchu ludowego; w ruchu kobiecym — animatorka tego ruchu w Galicji; w oświacie — popularyzatorka czytelnictwa wśród ludu, organizatorka obchodów rocznicowych we Lwowie w latach 1892-1897, a ponadto etnograf, redaktorka i publicystka prasy ludowej i dla kobiet, tłumaczka literatur słowiańskich i działaczka w wielu innych dziedzinach, gdyż nie było we Lwowie organizacji, stowarzyszenia, czy też związku, gdzie by nie było Marii Wyslouchowca, jej pomysłów, podpowiedzi, inicjatywy i umiejętności wprowadzania ich w życie.

Najwięcej referatów dotyczyło działalności poszczególnych osób, wybitnych kobiet-działaczek na polu oświatowym, kulturalnym, dydaktycznym i w rozwoju nauk pedagogicznych.

Tę grupę tematyczną otworzył referat prof. dr hab. Danuty Koźmian (Szczecin) zatytułowany „Działalność i poglądy pedagogiczne Adolfiny Gorzyckiej-Wieleżyńskiej (1866-1925)”, w którym Autorka zaprezentowała postać, życie i działalność wybitnej nauczycielki teoretyczki i praktyczki, jej poglądy i koncepcje pedagogiczne, walkę o nowoczesne metody wychowania.

Drugim referatem z tej dziedziny było wystąpienie prof. dr hab. Andrzeja Meissnera (Rzeszów) zatytułowane „Wkład Barbary Zulińskiej w rozwój polskiej pedagogiki”, zwłaszcza w zakresie freblizmu i wychowania przedszkolnego, jak również w wychowanie narodowe i patriotyczne w duchu katolickim.

Dr Kazimierz Szmydt (Rzeszów) przedstawił sylwetkę znanej działaczki politycznej i oświatowej, nauczycielki z zawodu, pierwszej w Polsce kobiety docenta historii wychowania, w referacie pt.: „Wychowanie państwowe w poglądach Hanny Pohoskiej”.

Kolejny referent — dr Adam Krzodrowski (Rzeszów) omówił dydaktykę i nauczanie w sanatoriach przeciwgruźliczych na przykładzie działalności „Heleny Pelczar i jej Słonecznej Góry Zdobywców” w Korczynie.

Interesujące i staranne pod względem metodologicznym referaty przygotowała grupa doktorantek Zakładu Historii Wychowania Wydziału Studiów Edukacyjnych w Poznaniu: mgr Iwona Wendreńska (Katowice) — „«Wiele czyni, kto wiele kocha». O dr Jadwidze Młodowskiej i jej działalności pedagogicznej i społecznej w Chełmie”; mgr Violetta Rodek (Katowice) — „Kariera naukowa kobiet w II RP przykładem pokonywania barier na drodze ku zrównaniu płci”; mgr Grażyna Kasprzak-Magiera (Poznań) — „Kobiety w polskim ruchu freinetowskim i w rozwoju metod pedagogiki specjalnej”; mgr Ewa Kuczyńska (Poznań) — „Prekursorki polskiej logopedii”; mgr Edyta Głowacka (Poznań) — „Olga Małkowska — twórczyni Dworku Cisowego — Harcerskiej Szkoły Pracy w Sromowcach Wyżnych”; mgr Justyna Gulczyńska (Poznań) — „Działalność oświatowa i społeczna Zofii Sokolnickiej”, dwukrotnej posłanki na Sejm w dwudziestoleciu międzywojennym, działaczki Narodowej Organizacji Kobiet w Poznaniu, autorki programu polonizacji szkół w byłym Księstwie Poznańskim i projektu ustawy o Fundacji Kórnickiej.

Poziom wystąpienie adeptek, sposób ujęcia tematu, dobre opanowanie metodologii naukowej, ujmujący sposób bycia i kultura referowania zagadnień dobrze rokują o następstwie w dziedzinie badań naukowych nad historią wychowania, feminologią i feminizmem w środowisku wielkopolskim.

Po każdej części wygłoszonych referatów następowała żywa dyskusja, w czasie której rozwijano zagadnienie bądź ujmowano go od innej strony, gdyż kobiety-nauczycielki, jednocześnie działaczki oświatowe, wносиły swój wkład na równi z mężczyznami nie tylko w dziedzinę pedagogiki i wychowania, ale również w inne dziedziny, takie jak życie polityczne, kulturalne, rozwój nauk filologicznych, historycznych, medycznych, prawnych itp. W toku dyskusji wyłonił się „projekt na przyszłość” — opracowanie „Słownika biograficznego działaczek oświatowych”, co wszyscy obecni z entuzjazmem zaakceptowali.

Zofia Sokół
Rzeszów